

Öppna jämförelser 2021 – Personer med psykisk funktionsnedsättning – Socialpsykiatri

Socialtjänsten har under 2020 påverkats av covid-19 på olika sätt, till exempel genom inställda insatser eller andra prioriteringar. I årets faktablad för personer med psykisk funktionsnedsättning lyfts några indikatorer som är av stor vikt för kvaliteten på stödet och några indikatorer som kan vara av extra relevans utifrån en ökad utsatthet för personer med psykisk funktionsnedsättning under pandemin. Det behöver beaktas att vissa resultat i årets jämförelser kan ha påverkats av pandemin. Lägre resultat kan bero på faktiska försämringar, men också på att uppdateringar av t.ex. rutiner eller uppföljningar inte har prioriterats under rådande omständigheter.

Årets resultat visar att:

- Tillgången till öppna verksamheter för personer med psykisk funktionsnedsättning har minskat under covid-19. 64 procent av kommunerna uppger i år att de erbjuder detta. Det är en minskning med 16 procentenheter jämfört med 2020.
- Andelen kommuner som uppger att de använt resultat från brukarstyrd brukarrevision för verksamhetsutveckling är 14 procent. Det är en minskning med 4 procentenheter jämfört med 2020.
- Det är en större andel av kommunerna som uppger att de genomfört en undersökning om enskildas uppfattning om kvalitet och använt resultaten för att utveckla verksamheten inom utförarverksamhet, än inom myndighetsutövningen. 47 procent av kommunerna uppger att de använder det i utförarverksamhet, och enbart 16 procent inom myndighetsutövningen.
- Andelen kommuner som uppger att de erbjuder personligt ombud är fortsatt hög. Det är 84 procent av kommunerna som i år uppger att de erbjuder personligt ombud.

Minskad tillgång till öppna verksamheter under covid-19

Att erbjudas tillgång till en öppen verksamhet är många gånger en viktig faktor för personer med psykisk funktionsnedsättning. Den öppna verksamheten syftar bland annat till att bryta social isolering, skapa struktur i vardagen, stödja och stimulera till meningsfulla aktiviteter och bidra till sociala kontakter [1]. När kontakten med de öppna verksamheterna uteblir kan det innebära att isoleringen

förstärks med en sämre psykisk hälsa som följd. Många personer med psykisk funktionsnedsättning levde redan innan pandemin i social isolering [2,3].

Årets resultat på riksnivå visar att 64 procent av kommunerna svarat att de erbjuder en öppen verksamhet för personer med psykisk funktionsnedsättning. Jämförelser över tid visar att resultatet på riksnivå sjunkit i år. Resultatet för 2021 visar en minskning med 16 procentenheter jämfört med 2020, se tabell 1.

Tabell 1. Erbjuder någon form av öppen verksamhet 2017–2021

Andel kommuner och stadsdelar i Stockholm, procent, riket

År:	2017	2018	2019	2020	2021
Andel kommuner som erbjuder någon form av öppen verksamhet:	80	78	76	80	64

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, Socialstyrelsen 2017–2021.

Ett flertal kommuner har svarat nej på indikatorn och uppgett att verksamheterna är stängda på grund av covid-19 restriktioner. Ett par kommuner har kommenterat att de bedriver verksamhet i anpassad form till exempel utomhus. Några kommuner har svarat ja men kommenterat att verksamheten tillfälligt är stängd under covid-19. Dessa delvis motstridiga svar kan behöva beaktas i samband med dessa resultat.

Faktum kvarstår dock, att personer med psykisk funktionsnedsättning, under covid-19 inte har tillgång till öppna verksamheter i samma utsträckning som tidigare.

Brukarinflytande på verksamhetsnivå

Brukarinflytande är tänkt att stärka den enskildes ställning och verksamhetens kvalitet. Tillsammans med forskning och beprövad erfarenhet är brukarinflytande en förutsättning för att kunna arbeta enligt en evidensbaserad praktik. Brukarinflytande bottenar i hur väl de som arbetar i en verksamhet lyckas stödja de enskilda att ta kontroll över sina liv [4,5]. Om individen har möjligheter att påverka sin vardag ökar utsikterna att påverka i större frågor [6].

Andra argument för brukarinflytande är att det ger bättre kvalitet och service när de som beslutar om eller utför sociala tjänster får mer kunskap om målgruppens behov och erfarenheter. Inom öppna jämförelser finns flera indikatorer som har bäring på brukarinflytande på verksamhetsnivå.

Brukarstyrd brukarrevision är en metod för att granska en insats, enhet eller verksamhet som ger vård, stöd eller service till människor. Med brukarstyrd brukarrevision genomförs utvärdering och kvalitetssäkring ur ett användarperspektiv. Den utformas och utförs av brukare, och av närstående, med egna erfarenheter av likartad eller samma verksamhet. Det som framkommer i revisionen kan användas i utvecklings- och förändringsarbetet i en verksamhet [4,5].

Andelen kommuner som uppger att de använt resultat från brukarstyrd brukarrevision för verksamhetsutveckling är 14 procent. Det är en minskning med 4 procentenheter jämfört med 2020, se tabell 2.

En kunskapsbaserad socialtjänst utgår bland annat från brukarnas kunskap och erfarenhet. Uppföljning av enskildas uppfattning om verksamheten är ett led i det systematiska kvalitetsarbetet. Syftet med indikatorn är att belysa om enskildas uppfattning om till exempel bemötande och de insatser som ges samman-

ställs och används som stöd för verksamhetsutveckling. Verksamheten kan genom det få bättre underlag för att skapa god kvalitet och det kan också bidra till att enskilda blir mer delaktiga och får inflytande över det stöd som ges [4,5].

Resultatet i år visar att det är en större andel inom utförarverksamheterna, 47 procent, än inom myndighetsutövningen, 16 procent, som genomfört en undersökning om enskildas uppfattning om kvalitet och använt resultaten för att utveckla verksamheten, se tabell 2.

Tabell 2. Brukarrevision och enskildas uppfattning används till verksamhetsutveckling inom socialpsykiatri 2017–2021

Andel kommuner och stadsdelar i Stockholm, procent, riket

Indikatorer	2017	2018	2019	2020	2021
Använt brukarstyrd brukarrevision till verksamhetsutveckling	14	-	15	18	14
Enskildas uppfattning används till att utveckla myndighetsutövningen inom socialpsykiatri			17	16	16
Enskildas uppfattning används till att utveckla socialpsykiatri- utförarverksamheter			46	52	47

Källa: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning Socialstyrelsen 2017 – 2021

Brukarinflytande på individnivå – Personligt ombud

Verksamhet med personligt ombud syftar bland annat till att den enskilde ska ha bättre möjligheter att påverka sin livssituation och vara delaktig i samhället.

Verksamheten syftar även till att få myndigheter, kommuner och regioner att samverka utifrån den enskildes önskemål och behov. Personliga ombud representerar varken myndigheter eller vårdgivare utan arbetar på uppdrag av den enskilda. Personligt ombud är en form av brukarinflytande på individnivå. Ett personligt ombud fungerar som ett redskap för att stärka den enskilde till att få en ökad tilltro till sig själv och sin egen förmåga och därmed få bättre kontroll och makt över den egna vardagen [4].

I årets lägesrapport Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning [2] redogörs resultat från senaste återrapporteringen¹ av statsbidraget².

Där framförs att alltfler kommuner erbjuder personligt ombud till personer med psykisk funktionsnedsättning.

Den främsta orsaken till att enskilda söker stöd av personligt ombud är att de upplever svårigheter med ekonomin och att de har behov av stöd i kontakten med olika myndigheter. Det senare rör sig huvudsakligen om svårigheter kopplade till den omfattande digitaliseringen hos myndigheterna vilket påverkar för-

¹ Lägesrapport om verksamheter med personligt ombud. Socialstyrelsen; 2020.

<https://statsbidrag.socialstyrelsen.se/globalassets/dokument/redovisning/statsbidrag-personligt-ombud-vissa-personer-psykisk-funktionsnedsattning-lagesrapport-2019.pdf>

² Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att i samverkan med länsstyrelserna fördela statsbidrag till kommuner enligt förordningen (2013:522) om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar.

utsättningarna för de grupper som saknar e-legitimation eller bank-id. I återrapporteringen lyfts även att det är allt fler unga med neuropsykiatriska diagnoser som söker sig till de personliga ombuden.

Årets resultat på riksnivå visar att 82 procent av kommunerna svarat att de erbjuder personligt ombud för personer med psykisk funktionsnedsättning. Resultatet är lite lägre än föregående år men det är fortfarande en indikator med hög svarsfrekvens, se tabell 3.

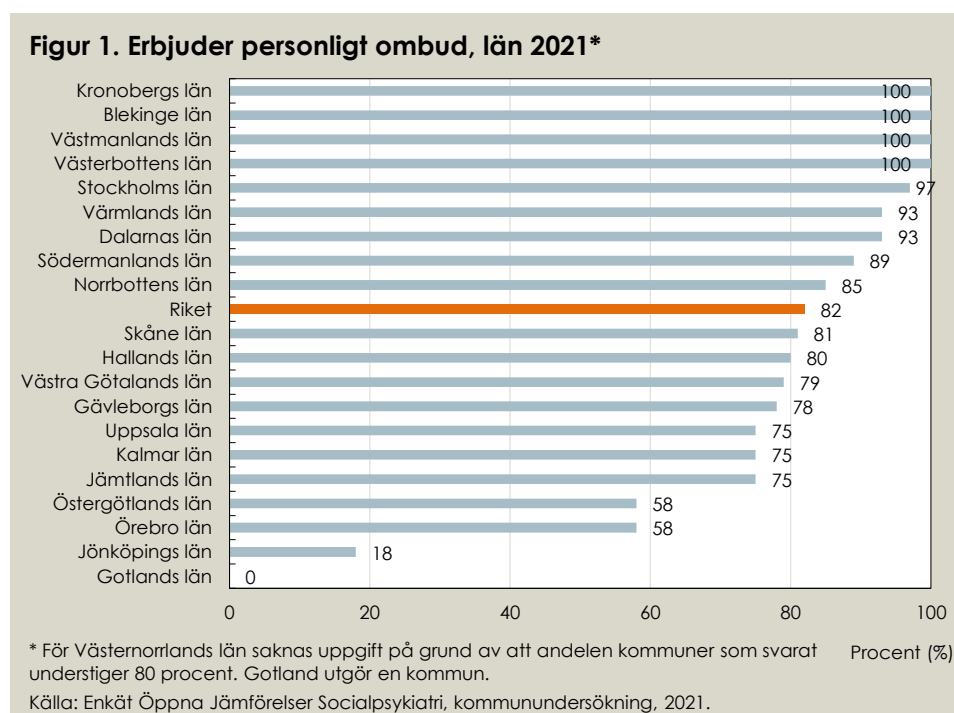
Tabell 3. Erbjuder personligt ombud 2017–2021

Andel kommuner och stadsdelar i Stockholm, procent, riket

Indikator	2017	2018	2019	2020	2021
Erbjuder Personligt ombud	82	82	84	85	82

Källa: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning Socialstyrelsen 2017 – 2021

I figur 1 nedan redovisas resultaten för indikatorn Erbjuder personligt ombud 2021 uppdelat på län. Resultaten på länsnivå varierar mellan 18 och 100 procent. Majoriteten av länen visar dock på höga resultat.

Referenser

1. Nationella riktlinjer för vård och stöd vid schizofreni och schizofreniliknande tillstånd - Stöd för styrning och ledning. Stockholm: Socialstyrelsen; 2018.
2. Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning. Lägesrapport 2020, Socialstyrelsen; 2021.
3. Lägesrapport 2020 individ- och familjeomsorg. Socialstyrelsen 2021.
4. Att ge ordet och lämna plats-vägledning om brukarinflytande inom socialtjänst, psykiatri och missbruk och beroendevård. Stockholm: Socialstyrelsen; 2013.
5. Kunskap om metoder för brukarinflytande och brukarmedverkan inom socialtjänst och psykiatri. Socialstyrelsen; 2011.
6. Rehabilitering och stöd till återhämtning vid psykiska funktionshinder
7. Camilla Bogarve, David Ershammar, David Rosenberg (red.) Gothia förlag, Stockholm 2012.

Öppna jämförelser

Målet med öppna jämförelser inom socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården är att bidra till verksamhetsförbättring som kommer de enskilda till gagn. Indikatorerna möjliggör en jämförelse av kvaliteten inom socialtjänsten och utgör därmed ett verktyg för kommuner att följa upp, analysera och utveckla sina verksamheter. Resultaten riktar sig främst till chefer och verksamhetsutvecklare i kommunerna.

Datakälla: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård 2021, Socialstyrelsen.

Svarsfrekvens: 94 procent av kommunerna besvarade enkätens generella del och 94 procent delenkäten Personer med psykiskt funktionsnedsättning-Socialpsykiatri.

Mer information

Du hittar alla årets resultat i Excel-filen, redovisade för stadsdelar i Stockholm, på kommun-, läns- och riksnivå på Socialstyrelsens webbplats, se fliken Socialpsykiatri: <https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/oppna-jamforelser/socialtjanst/socialpsykiatri/>

Indikatorer och mått beskrivs i Excel-filen. Insamlingsmetoden finner du i dokumentet Metodbeskrivning 2021.

Kontakt:

Magdalena Helgesson

Telefon: 075-247 30 00

E-post: magdalena.helgesson@socialstyrelsen.se